

РОЗДІЛ II

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

УДК 130.2

<http://orcid.org/0000-0002-084-4502>

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ САМООСВІТИ ОСОБИСТОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

О.В. Бурлука, кандидат філософських наук, доцент кафедри
культурології Національної юридичної академії України
імені Ярослава Мудрого

В інформаційному суспільстві підвищується значущість самоосвіти особистості, оскільки освоєння сукупності інформації, знань, можливо, лише в індивідуальній формі, на основі вільного вибору, відповідно до інтересів особистості. Самоосвіта як важливий чинник отримання і поповнення запасу знання, самовдосконалення особистості в професійній і непрофесійній сферах, розвитку соціуму стає індивідуальною і громадською цінністю. Процес самоосвіти значно заглиблюється й знаходить нові риси, відрізняється новим рівнем і мірою організованості і функціонування. Відбувається інтеграція всіх технологій що домінували в ході історичного розвитку, і актуалізація їх потенціалу в нових умовах. Інформаційні і комунікативні засоби об'єднали технологію самоосвітнього читання із застосуванням різних текстів з комунікативною технологією як діалог з реальним опонентом за допомогою мережесевих засобів. Комунікативна стратегія самоосвіти проявляється в здатності людини співвідносити свої спрямування з інтересами інших людей і соціальних груп; залучати інших людей і соціальні інститути до рішення нагальних завдань. В інформаційному суспільстві соціоцентрична стратегія самоосвіти, пройшовши тривалий еволюційний шлях трансформується в стратегію індивідоцентризму. Самоосвіта в сьогоденні значима інтеграційна міра сформованості узагальнених характеристик особистості, що сприяє її самопізнанню, самовихованню, самовдосконаленню і на цьому тлі самореалізації.

Ключові слова: самоосвіта особистості, самоосвітня активність, стратегії самоосвіти, технології самоосвіти, інформаційне суспільство, інформаційні технології, самопізнання, самовиховання, самовдосконалення, самореалізація.

Актуальність проблеми. В соціокультурних умовах інформаційного суспільства у людей виникає потреба постійно навчатися, творчо мислити, бути комунікативними, вміти приймати нестандартні рішення. Це вимагає уміння самостійно працювати з інформацією, інтерпретувати, систематизувати, критично оцінювати, аналізувати отриману інформацію і використовувати її при плануванні і реалізації своєї діяльності. Рівень духовного виробництва в інформаційному суспільстві організується таким чином, що

самоосвіта особистості стає нормою існування і видом професійної діяльності. Більш того, самоосвітня діяльність певним чином інституалізується, що пов'язано із скороченням терміну оновлення фундаментальної освіти тому акцент з освітньої діяльності переноситься – на самоосвітню. Процес самоосвіти значно заглиблюється й знаходить нові риси, оскільки основним видом діяльності більшості людей стає робота з інформацією, тому самоосвіта особистості здобуває статус провідного виду діяльності. Самоосвіта як важливий чинник отримання і поповнення запасу знання, самовдосконалення особистості в професійній і непрофесійній сферах, розвитку соціуму стає індивідуальною і громадською цінністю. Тому актуальність дослідження самоосвіти особистості в сучасному суспільстві обумовлена її новим соціальним призначенням та тенденцією домінування в системі отримання і оновлення знань, навичок, вмінь.

Ступінь дослідження проблеми. У різні епохи підкреслювалося значення самоосвіти, як для розвитку окремої людини, так і суспільства в цілому. В XVI – XIX століттях у роботах Дж. Беллєрса, Я. Коменського, І. Песталоцци, Ж.-Ж. Руссо, В. Трощендорфа і інших самоосвіті приділено певної уваги, хоча і побіжно, не виділяючи її, як самостійну форму придбання знань. У кінці XIX – на початку XX століття бібліограф М. Рубакін та Н. Крупська у своїх роботах здійснили перші спроби концептуального бачення самоосвіти особистості, що підтримали А. Луначарський, В. Сухомлинський та ін. У XX столітті теоретичні розробки цієї проблеми продовжили бібліограф А. Айзенберг, педагоги А. Громцева, И. Редковець, Г. Серіков, соціологи В. Лозовой, Г. Зборовський, О. Шукліна. Наприкінці XX – на початку XXI століття, коли основою соціально-економічного розвитку стає виробництво інформації і знань, проблема самоосвіти стала найбільш актуальною і розробляється різними фахівцями (Є. Комаров, А. Кравченко, В. Лисий, Г. Наливайко Н. Терещенко В. Ядов, Н. Підкасістий, І. Малкіна, Н. Міняєва, Г. Щукіна та ін.).

Мета цієї статті розглянути як під впливом соціально-економічних, соціально-політичних, соціальних чинників громадського розвитку інформаційного суспільства актуалізується проблема самоосвіти особистості.

У межах сучасного суспільства системи соціальної комунікації, узурпують владу над інформацією і, відповідно, контролюють процеси духовного виробництва. Вироблення власної позиції з різних питань громадського життя, формування політичної, правової, моральної, естетичної, інтелектуальної культури, вимагають від людини постійного поповнення і оновлення знань. Йдеться не про просте накопичення знань з мистецтва, естетики, етики, релігії, філософії, правознавства і інших наук, а про оволодіння ними за допомогою самоосвіти, їх систематизацію для проникнення в сутність громадських явищ і процесів. Тому, у сучасному суспільстві феномен самоосвіти особистості набуває статусу масового соціального явища. В мінливому інформаційному просторі, простежується значущість самоосвіти оскільки освоєння сукупності інформації, знань, можливо, лише в індивідуальній формі, на основі вільного вибору, відповідно до інтересів особистості, таким чином самоосвіта стає одним із способів індивідуалізації особистості, реалізації її внутрішньої свободи і в цілому самореалізації. Самоосвіта ініціює саморозвиток особистості і запобігає її саморуйнуванню. Рівень, інтенсивність, спрямованість і якість самоосвіти визначають різноманітні (універсальні) здібності, життєву програму, життєвий шлях, культуру життя і життєтворчості особистості.

Розвиток інформаційних технологій спричинив зміни у всіх сферах життєдіяльності людини. Сьогодні самоосвіта особистості неможлива без досвіду орієнтації в комунікативно-інформаційному просторі, без вироблення власної системи організації пізнавальної діяльності, вибору і ефективного застосування засобів інформації, у тому числі і комп'ютера. У світлі глобальної інформатизації практично усіх сфер діяльності людини актуальною стає здатність особистості використання «екранної» технології самоосвіти щодо отримання інформації. Ця здатність підвищує конкуренто-

спроможність, мобільність фахівців, дозволяє постійно розвиватися, підвищувати кваліфікацію. За зауваженням Л. Вишневської: «Само свойство информации предполагает ее постоянное обновление, а людей вынуждает не отстать в понимании и применении этой информации» [2; 156]. Володіння комп'ютером стає не тільки засобом оптимізації пізнавальної і практичної діяльності, але і засобом міжособового спілкування, соціалізації. За допомогою комп'ютера передбачається уміння вступати в спілкування з компетентними фахівцями, взаємодіяти з людьми, інформаційними потоками, навіть навички групової роботи в середовищі «людина – комп'ютер – людина».

Самоосвітню активність особистості сьогодні забезпечує не лише мотиваційно-сміслова направленість, базова орієнтованість в предметі, методологічна культура, але і її комунікаційний досвід, досвід орієнтації в комунікативно-інформаційному середовищі і практичне використання комп'ютера в самоосвітній діяльності. «Екранна» технологія самоосвіти, як засіб масової комунікації не лише надає широкий інформаційний простір стосовно задоволення потреб особистості в знаннях, але і стає важливим чинником самоосвітньої діяльності особистості. Враховуючи природу «екранної» технології самоосвіти особистості необхідно опанувати досвід комунікації, спільної роботи за допомогою мережевих технологій. Застосування екранних підручників, керівництв, різних програм і редакторів з приводу обробки інформації, а також комп'ютерного самоконтролю формує у особистості власний стиль, підхід, свою систему пізнавальної і практично-професійної самоосвітньої діяльності. Це дозволяє отримати доступ до великої кількості інформації, полегшує її пошук, розширює можливості самоосвітньої діяльності. Тому застосування «екранної» технології самоосвіти в умовах сучасного інформаційного середовища, використання засобів масової комунікації впливає на формування стратегій самоосвіти та ціннісне відношення особистості до самоосвітньої діяльності як способу задоволення потреб в самореалізації і самоідентифікації.

Стратегії самоосвіти визначають вибір оптимальних загальнокультурних і професійних пріоритетів щодо розвитку особистості. Реалізація самоосвітніх стратегій у особистості формуються механізми мотивації, здатність до вольового зусилля, необхідний досвіду самоорганізації, уміння планувати, контролювати результати самоосвітньої діяльності. На думку Н. Миняєвої «ресурс самообразовательной деятельности в высшем профессиональном образовании представляет открытую, многоуровневую педагогическую систему, эмерджентным свойством которой является актуализация» [5; 75]. Етап актуалізації самоосвіти у особистості дуже індивідуальний. В цей час, як правило, змінюються якісь зовнішні умови (хоча і не обов'язково), але найважливіше те, що відбувається надбання внутрішньої свободи і впевненості в собі, відчуття задоволення і радості від заняття самоосвітою, усвідомлення того, що самоосвіта – спосіб реалізації своєї внутрішньої свободи, що суб'єктивно фіксується. При актуалізації процесу самоосвіти у особистості виявляється прагнення до самовдосконалення, пробудження необхідності в самоосвіті як деякій самоцінності, способу життя, духовного буття людини. «Повышение ответственности, – зазначає С.Л. Рубінштейн, – за свои действия в условиях свободы выбора подчеркивает значимость развития сознания личности. Без сознания, без способности занять определенную позицию, личности нет» [6; 245]. Суб'єктивно це відчувається в тому, що людина переживає радість пізнання і реалізації його результатів, активно формує і часто публічно декларує власні погляди на різні аспекти соціального життя, професійної сфери, культури тощо.

Самостійне придбання знань, здатність до пізнавальної діяльності лежать в основі творчих процесів: самонавчання і самоосвіти. Самонавчання є початковим етапом самоосвіти. Самонавчання і самоосвіта націлюють особистість на об'єктивне пізнання дійсності, на самопізнання, самоорганізацію і самовизначення – процеси, що є показниками зрілості особистості. Необхідно не просто підготувати себе до певної професії або виду діяльності, потрібно постійно спостерігати за змінами в професійній сфері, передбачати

вірогідні модифікації, а також розвивати здатність адаптації до нововведень. Саме самоосвіта стає засобом особистого самовизначення і самовдосконалення, оскільки сприяє розвитку різних сфер особистості (інтелектуальної, вольової емоційної, мотиваційної) і базових якостей людини (цілеспрямованості, організованості, працьовитості, сили волі, наполегливості та ін.). Процеси самоосвіти стали основою переосмислення місця і ролі людини в суспільстві, переоцінки його інтелектуального, емоційного, творчого потенціалу. Завдяки самоосвіті формуються здібності, що дозволяють діяти в непередбачуваних умовах, прагнути постійного самовдосконалення, самоствердження і реалізації своїх можливостей. Самоосвіта стає не лише як підготовкою людини до певної сфери, галузі праці і конкретної роботи, але і умовою підйому її загальної культури.

Суспільство, прогресуючи, ускладнюючись, підвищує свої вимоги до самоосвітньої активності особистості, вона повинна застосовувати можливості комп'ютера, як інструмент професійної діяльності і підвищення професійної кваліфікації. Вільний доступ до інформаційних технологій дає можливість навчання, індивідуалізоване за часом, темпами, змістом, характеризується свободою вибору відповідної освітньої стратегії і шляхів її реалізації. «Екранна» технологія самоосвіти, як засіб масової комунікації не лише надає широкий інформаційний простір стосовно задоволення потреб особистості в знаннях, але і виступає важливим чинником самоосвітньої діяльності особистості. Соціальну привабливість самоосвітньої діяльності надають гуманізм і демократизм, гнучкість і різноманіття засобів і організаційних форм, що сприяють самоактуалізації і саморозвитку особистості, її творчій самостійності.

Зміни умов соціального середовища, вимоги соціуму до особистості, її освітніх, професійних, загальнокультурних здібностей впливають на мотиви, цілі самоосвіти, її загальне сприйняття. Самоосвіта особистості визнається значущою складовою освітнього процесу, що актуалізує необхідність освітньої політики, що забезпечить певні умови з приводу стимулювання і

реалізації самоосвітньої активності особистості, використовуючи масові інформаційно-комунікаційні засоби. В. Корвяков, з цього приводу зауважує: «Самообразовательная деятельность выступает наиболее перспективной в современных образовательных условиях» [4; 96]. Здатність у безперервній самоосвіті дозволяє особі виявляти пропуски у своїх знаннях і уміннях; грамотно формулювати освітні і інформаційні запити; оцінювати необхідність тієї або іншої інформації щодо своєї діяльності; здійснювати інформаційний пошук з використанням різних засобів; здобувати інформацію з різних джерел, представлених на різноманітних носіях. Дійсно, самоосвіта дозволяє особі адекватно оцінювати свої здібності і завдатки, формулювати і аналізувати проблеми; визначати стратегію її рішення (здійснювати пошук даних, інформації і так далі), ставити реальні цілі; планувати і організовувати свою діяльність, тобто планувати і будувати свою професійну кар'єру.

Використання сучасних технологій самоосвіти дає особистості безліч можливостей – збільшення кількості і якості каналів комунікації, наявність широкого інформаційного простору, різноманіття джерел інформації. Досвід самостійного орієнтування в комунікативно-інформаційному просторі з використанням комп'ютера є однією з якостей компетентності особистості в сучасній професійній і загальнокультурній пізнавальній діяльності. З підвищенням цінності знань в різних сферах сучасного життя множаться стратегії самоосвіти особистості. Самоосвіта не лише надає особистості можливість одержання нових знань, умінь, навичок, а також набуття нового життєвого досвіду, розвиток творчої самостійності тощо.

Висновки. Інформатизація і комп'ютеризація життя перетворила всю систему соціальних стосунків, використання технічних засобів в самостійній пізнавальній роботі та у будь-якій діяльності, змінило самоосвітні процеси, створило нову «екранну» технологію самоосвіти. Доступність і різноманітність інформації активізували процеси і розширили можливості самоосвіти особистості, вона стала складовою професійної, наукової, освітньої, творчої, дозвілля та інших видів діяльності, створили умови щодо

підвищення професійної компетентності і загальнокультурного розвитку, розширило можливості конкурентоспроможності на ринку праці. Формування у людини здатності до самоосвіти є однією з основних професійних компетенцій сьогодення. Це надає можливості професійного росту, успішності і самореалізації особистості. Розвиток техніки і технології інформаційного суспільства сприяє реалізації в самоосвіті свого творчого потенціалу, високого рівню духовної свободи.

В інформаційному суспільстві відбувається інтеграція всіх технологій що домінували в ході історичного розвитку, і актуалізація їх потенціалу в нових умовах. Інформаційні і комунікативні засоби об'єднали технологію самоосвітнього читання із застосуванням різних текстів з комунікативною технологією як діалог з реальним опонентом за допомогою мережевих засобів. Комунікативна стратегія самоосвіти проявляється в здатності людини співвідносити свої спрямування з інтересами інших людей і соціальних груп; залучати інших людей і соціальні інститути до рішення поставлених завдань; соціоцентрична стратегія самоосвіти, пройшовши тривалий еволюційний шлях трансформується в стратегію індивідуалізму. Самоосвіта особистості стала значимою складовою особистісного розвитку, збагачення його новим і новітнім змістом, гарантією збереження професіонала і особистості в умовах мінливості сьогодення.

Література

1. Бурлука Е.В. Самообразование личности как социально-педагогическая проблема. Монография – Х.: ЧПИ «Новое слово», 2008. – 180 с.
2. Вишневская Л.П., Вишневская Г.В. Самообразование как психологопедагогическая проблема //Известия Пензенского государственного педагогического университета им. Белинского, 2009 – № 12 (16) – С.156 – 158.
3. Климова Т.Е., Юревич С.Н. Самообразование в системе повышения квалификации // Научное обеспечение системы повышения квалификации кадров – Вып. № 1 (14), 2013. – С. 10 – 15.
4. Корвяков В.А. Формирование самообразовательной деятельности студента: монография / В. Корвяков – М.: Университетская книга, 2006. – 140 с.
5. Миняева Н.М. Проблема актуализации ресурса самообразовательной деятельности студента в университетском образовании // Вестник Ориенбургского государственного университета. – Вып. № 5 (154), 2013 – С. 72 – 75.
6. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – 2-е изд. – М.: Педагогика, 1976. – С. 341.

АКТУАЛИЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ САМООБРАЗОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ

Е.В. Бурлука

В информационном обществе повышается значимость самообразование личности, поскольку освоение совокупности информации, знаний, возможно, лишь в индивидуальной форме, на основе свободного выбора, в соответствии с интересами личности. Самообразование как важный фактор получения и пополнения запаса знания, самосовершенствования личности в профессиональной и непрофессиональной сферах, развития социума становится индивидуальной и общественной ценностью. Процесс самообразования значительно углубляется и находит новые черты, отличается новым уровнем и мерой организованности и функционирования. Происходит интеграция всех технологий, которые доминировали в ходе исторического развития, и актуализация их потенциала в новых условиях. Информационные и коммуникативные средства объединили технологию самообразовательного чтения с применением разных текстов с коммуникативной технологией как диалог с реальным оппонентом с помощью сетевых средств. Коммуникативная стратегия самообразования проявляется в способности человека соотносить свои устремления с интересами других людей и социальных групп; привлекать других людей и социальные институты к решению неотложных заданий. В информационном обществе социоцентричная стратегия самообразования, пройдя длительный эволюционный путь трансформируется в стратегию индивидуализма. Самообразование в нынешнем времени значимая интеграционная мера сформированности обобщенных характеристик личности, которая способствует ее самопознанию, самовоспитанию, самосовершенствованию и на этом фоне самореализации.

Ключевые слова: самообразование личности, самообразовательная активность, самообразовательная деятельность, стратеги самообразования, технологии самообразования, информационное общество, информационные технологии, самопознания, самовоспитания, самосовершенствования, самореализация.

ACTUALIZATION OF PROBLEM OF SELF-EDUCATION OF PERSONALITY IS IN INFORMATIVE SOCIETY

E.V. Burluka

In informative society work becomes the basic type of activity of most people with information, therefore the self-education of personality obtains status of leading type of activity. His meaningfulness rises, as mastering of totality of information, knowledge, maybe, only in an individual form, on the basis of free choice, in accordance with interests of personality. Self-education as important factor of receipt and addition to the supply of knowledge, self-perfections of personality in professional and amateurish spheres, development of society becomes an individual and public value. The process of self-education considerably deepens and finds new lines, differs in a new level and measure of good organization and functioning. here is integration of all technologies that prevailed during historical development, and actualization of their potential in new terms. Informative and communicative facilities united technology of the self-education reading with the use of different texts with communicative technology as a dialogue with the real opponent by means of network facilities. Communicative strategy of self-education shows up in ability of man to correlate the aspirations with interests of other people and task forces; to bring over other people and social institutes to the decision of urgent tasks. There is society center strategy of self-education in informative society, passing the protracted evolutionary way transformed in strategy of individual center. Self-education in present time meaningful integration measure of formed of the generalized descriptions of personality, that assists her self-knowledge, self-education, self-perfection and on this background of self-realization.

Keywords: self-education of personality, self-education activity, strategies of self-education, technologies of self-education, informative society, information technologies, self-knowledges, self-educations, self-perfections, self-realization.